

Luha ng bayan: Paghahaplos ng pighati at pakikiisa sa tula ni Amado V. Hernandez

Indita, Ruben A. ✉

Leyte Normal University, Philippines (rubenindita1@gmail.com)

Received: 6 March 2025

Available Online: 1 April 2025

Revised: 19 March 2025

DOI: 10.5861/ijrse.2025.25035

Accepted: 25 March 2025

ISSN: 2243-7703

Online ISSN: 2243-7711

OPEN ACCESS

Abstract

Despite the numerous issues our country faces, one undeniable truth remains: politics has a profound impact on all aspects of our lives. From small decisions affecting our daily routines to major issues shaping our nation's future, politics is not merely a series of policies and decisions—it is a response to our needs and aspirations as a society. This qualitative study examines the literary work "Kung Tuyo na ang Luha Mo, Aking Bayan" through content analysis to understand and assess the true essence and state of politics in the Philippines. The study employs theories such as Realism and Marxism to uncover the deeper meaning of the text. The study reveals various political images of the Philippines reflected in the literary work, including corruption, oppression, revolutionary spirit, and violence. The text also exposes political issues concerning leadership, particularly greed and brutality. Furthermore, it highlights the struggles of the Filipino people, such as the lack of freedom, justice, and the prevalence of poverty. The findings suggest that having a corrupt and oppressive leader in society can bring suffering to the nation, leading to tears, corruption, oppression, violence, revolutionary sentiments, loss of freedom, injustice, and widespread poverty. Ultimately, this study focuses on an in-depth analysis of "Kung Tuyo na ang Luha Mo, Aking Bayan," revealing that the text expresses the nation's fears and sorrows due to these pressing political issues.

Keywords: corruption, Filipino people, lack of freedom, leader, political imagery

Luha ng bayan: Paghahaplos ng pighati at pakikiisa sa tula ni Amado V. Hernandez

1. Introduksyon

Sa politika, ang pagkakaroon ng labis na kapangyarihan ay maaaring humatak ng luha mula sa bayan. Ito ay maaaring magbunga ng korupsiyon, pag-abuso sa kapangyarihan, at paglapastangan sa mga karapatan ng mga mamamayan. Ito ay nagdudulot ng pagkabigo at pagkawala ng pag-asa sa bansa, kung saan ang mga luha ay parang natuyo ng dahil sa patuloy na pang-aapi at kawalan ng hustisya. Ngunit sa likod ng mga luha at sakit ng bayan na ito, tiyak na mayroong indibidwal na dadampot at magpapabuhay muli ng pag-asa. Ito ay ang taong magtataguyod ng pagbabago at tunay na reporma, na maglalagay ng higit na halaga sa kapakanan ng mga mamamayan at magbubuo ng isang lipunang may katarungan at pantay-pantay na oportunidad. Ang pagkakaroon ng labis na kapangyarihan ay hindi dapat maging simbolo ng kamatayan ng pag-asa. Sa halip, ito ay dapat maglingkod bilang pagsikat ng liwanag at bayanihan upang buhayin muli ang bayan at makamit ang tunay na kalayaan at ginhawa.

Ang akda na "*Kung Tuyo Na ang Luha Mo, Aking Bayan*" ay isang tula na sumasalamin sa kalagayan ng bayan at pagkakaroon ng labis na kapangyarihan sa pamahalaan. Ang tula ay isa ring paalala na ang luha ng mga mamamayan ay hindi lamang simbolo ng kahirapan, kundi patunay ng kanilang kahandaan na ipaglaban ang kaginhawaan at katarungan. Ang may-akda ng tula na ito ay si Amado V. Hernandez, isang kilalang Filipino na makata at aktibista. Batay sa *Office of the High Commissioner for Human Rights* (1), sa *World Report 2021*, inilabas ng OHCHR noong Hunyo 4 ang ulat na nagpapakita ng "napakaraming sistematikong paglabag sa karapatang pantao" sa Pilipinas, kabilang ang pamamaslang ng 208 na tagapagtanggol ng karapatang pantao at aktibista simula 2015. Pinuntirya ang mga makakaliwang aktibista at tagapagtanggol ng karapatang pantao ng pisikal at *online* na atake ng administrasyon.

Ayon sa ulat ng pahayagang Inquirer (1), nitong nakaraang Setyembre 2015, may 79,730 katao ang humarap at nagpakilala sa *Human Rights Victims Claims Board* bilang mga biktima mismo o hindi kaya ay mga kamag-anakan ng mga napahirapan, namatay, o nangawala noong panahon ng *Martial Law*. Sinusuportahan naman ang nabanggit na mga literatura ng isa pang literatura na batay sa ulat ng *Office of the High Commissioner for Human Rights* (1), sa *World Report 2023*, bagamat natapos na ang administrasyong Duterte noong Hunyo 30. Mula sa inagurasyon ni Ferdinand Marcos Jr. bilang presidente, halos walang nagbago sa sitwasyon sa karapatang pantao. Dagdag pa sa nabanggit, Inilatag ng *United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR)* ang mga pangunahing problema sa karapatang pantao na kinakaharap ng bansa, sa isang ulat noong Setyembre na nagtaya ng progreso ng *Philippines-UN Joint Program on Human Rights* na nagsimula noong Hunyo 2021. Kabilang dito ang patuloy na *harassment*, banta, pag-aresto, pag-atake, at *red-tagging* sa mga tagapagtataguyod para sa lipunang sibil, pati ang patuloy na pamamaslang ng pulisya na konektado sa droga. Binigyang-diin sa ulat na "napakalimitado ng akses sa hustisya ng mga biktima ng paglabag sa karapatan at pang-aabuso."

Ang pag-aaral na ito ay mahalaga sa mga mag-aaral lalo na sa mga kumukuha ng asignaturang panunuring pampanitikan, kaguruan sa panitikan, nagpapakadalubhasa sa Filipino, at maging sa lahat ng mamayang Pilipino. Magsisilbing gabay ang resulta ng pag-aaral na ito tungo sa pagbuo ng kamalayan sa mga karaniwang suliranin sa isyung politikal sa bansa batay sa tulang sinusuri. Ang pagsusuring ito ay makatutulong din sa pagpapaunlad at pagpapalawak ng kaalaman sa panitikang Filipino. Kaya naman, ang pag-aaral na ito ay nakatuon sa sa pagsusuri sa akdang *Kung Tuyo Na ang Luha Mo, Aking Bayan* ni Amado V. Hernandez na sumasalamin sa iba't ibang suliraning politikal ng lipunan. Magsisilbing tiyak na layunin nito ang pagsipat sa (1) imaheng politikal ng Pilipinas, (2) suliraning politikal ng bansa, (2.1) lider, (2.2) sambayanang Pilipino.

Layunin - Ang tulang *Kung Tuyo na ang Luha Mo, Aking Bayan* ay sumasalamin sa iba't ibang suliraning

politikal ng lipunan. Magsisilbing tiyak na layunin ang sumusunod: a) Imaheng Politikal ng Pilipinas, b) Suliraning Politikal ng Bansa, c) Lider, at d) Sambayanang Pilipino.

Kaligirang Teoritikal - Ang pagsusuring ito ay nakasalig sa paniniwala ng mga teoryang Realismo at Marxismo. Sa pamamagitan ng mga teoryang ito, masisipat ng manunuri ang mga elementong saklaw sa pag-aaral at tutugon sa inilatag na mga layunin. Ayon kina Korab-Karpowicz, at Julian (1), ang teoryang realismo ay kilala ring politikal na realismo, isang pananaw sa pag-aaral ng relasyon ng mga estado sa internasyonal na sistema. Layunin nito ang pagbibigay ng pansin sa mga aktwal na kaganapan at pangyayari sa realidad ng politika at mga ugnayan ng mga bansa. Ipinapakita ng teoryang ito kung paano ang mga estado ay nagdedesisyon sa mga isyung pampolitika base sa kanilang pambansang interes at kapangyarihan. Dagdag pa, ang teoryang ito ay karaniwang nakapokus sa paksang sosyo-politikal na kalayaan at katarungan sa mga naapi.

Gamit ang teoryang realismo, susuriin ng tagasuri ang imaheng politikal ng Pilipinas na mahihinuha sa tula, at masipat ang kalagayan ng mamayang Pilipino sa nasabing imaheng nahinuha. Nakasalig din ang pagsusuring ito sa teoryang Marxismo. Ang teoryang Marxismo ay may malaking kaugnayan sa suliraning politikal ng bansa na pinananahanan ng unang elemento saklaw—lider at pangalawang elementong saklaw ang mamamayan o ang sambayanang Pilipino. Ayon sa sinabi nina Marx at Engels (1), mga taong nagtaguyod ng teoryang ito, ang politika ay isang repleksyon ng mga pang-ekonomiyang kalagayan at interes ng mga pangunahing uri sa lipunan, partikular na ang mga pangunahing manggagawa at mga kapitalista. Sa pangkalahatan, ang Marxismo ay nagmumungkahi ng isang rebolusyonaryong pagbabago sa sistema ng pamamahala at lipunan upang maisakatuparan ang sosyalismo at komunismo. Ipinapakita ng teorya na ang pamamahala ng isang bansa ay kontrolado ng mga pangunahing uri sa lipunan, partikular na ang mga kapitalista, at naglilingkod lamang sa kanilang mga interes. Ang kapitalistang lipunan ay nakabatay sa pagpapalitan ng mga produkto at sa paghahangad ng tubo. Ang mga kapitalista ay may malaking impluwensya sa pamahalaan at nakapaglalagay ng mga polisiya at batas upang mapanatili ang kanilang kapangyarihan at mabawasan ang mga benepisyo at kapangyarihan ng mga manggagawa.

Batay sa pananaw ng teoryang Marxismo, gagamitin ito ng manunuri upang pagnilayan ang mga namumukod na katangian ng lider na nagpapahirap sa sambayanang Pilipino. Gayundin din ang katangian ng mga mamayang Pilipino na magpatuloy sa kabila ng paghihirap na nararanasan sa buhay sa kabila ng pagyurak sa karapatang pantao ng mga nakakataas na masasalamain sa akda. Samakatuwid, ang mga teoryang ito ang magsisilbing gabay sa pagsusuri sa akda ni Amado V. Hernandez na pinamagatang “Kung Tuyo Na ang Luha Mo, Aking Bayan”. Sa pamamagitan ng mga teoryang ito ay maipakikita ng manunuri kung ano ang mensaheng nais ipahiwatig ng manunulat sa mga mambabasa partikular na sa mga suliraning politikal na nakapaloob sa tula.

Kahalagahan ng Pag-aaral - Mahalaga ang pag-aaral na ito dahil, ito ay nakatuon sa isang isyung politikal na nararanasan ng karamihan. Dagdag pa, ito ay isang mahalagang usapin kung saan karamihan sa mga Pilipino ay nakakaranas ng pang-aabuso sa karapatang pantao na nagreresulta sa paglabag at pagyurak sa mga batas at proteksyon na dapat sana'y inaasahan ng bawat indibidwal.

Saklaw at Limitasyon - Saklaw ng pagsusuring ito ang iba't ibang suliraning politikal ng lipunan na masasalamain sa tulang Kung Tuyo na ang Luha Mo, Aking Bayan. Nililimitahan ang pagsusuring ito sa imaheng politikal ng Pilipinas at suliraning politikal ng bansa sa mga aspekto ng lider, at sambayanang Pilipino.

Pamamaraan ng pagsusuri

Ang pagsusuring ito ay isang kwalitatibong uri ng pag-aaral na gagamit ng content analysis upang matugunan ang layunin ng pag-aaral. Sa pamamagitan ng pamamaraang ito, susuriin ang mga elemento ng maikling kuwento. Magsisilbing tiyak na hakbang ang mga sumusunod:

Unang Hakbang. Imaheng Politikal ng Pilipinas. Sa bahaging ito, bibigyang-tuon ng manunuri ang imaheng politikal ng Pilipinas na mahihinuha sa tula, Mula rito, mababatid kung paano binigyang diin ng

may-akda ang kahirapan na kanilang naranasan at ang pang-aabuso sa karapatang pantao.

Ikalawang Hakbang. Suliraning Politikal ng Bansa. Bibigyang pansin sa bahaging ito ang malawakang ideya tungkol sa suliraning politikal ng bansa. Sa bahaging ito ay mas malalaman pa kung ano ang namumukod na katangian ng lider ang nagpapahirap sa sambayanang Pilipino. Gayundin din ang katangian ng mga mamamayang Pilipino na magpatuloy sa kabila ng paghihirap na nararanasan sa buhay na masasalamain sa akdang tula.

2. Metodolohiya

Sa bahaging ito ay makikita ang resulta ng isinagawang pagsusuri sa akdang "Kung Tuyo Na ang Luha Mo, Aking Bayan" ni Amado V. Hernandez.

2.1 Imaheng Politikal ng Pilipinas

Sa madilim at tambak-tambak na sulok ng kampanya, may isang kasaysayan ng kababalaghan ang umiiral sa imaheng politikal ng Pilipinas. Bawat pangako ng pagbabago ay tila isang mahiwagang baraha na sinusugal ng mga mamamayan. Ngunit, sa bawat halakhak ng mga mapagsamantalang politiko, nagbabadya ang pagkabulag ng sambayanang umaasa sa tunay na pagbabago. Ang imaheng ito ay isang katanungan sa isip ng mga mamamayan: kailan nga ba magkakaroon ng tunay na pagbabago sa politika ng bansang ito?

Makikita sa sumusunod na talahanayan ang umiiral na imaheng politikal ng Pilipinas na nakapaloob sa akda.

Talahanayan 1

Imaheng Politikal ng Pilipinas

Imaheng Politikal ng Pilipinas	Pagpapakahulugan
Korupsiyon	Isang malawakang suliranin na nagdudulot ng kawalan ng katarungan, kahirapan, at pagkabigo ng isang bansa na umunlad at maglingkod sa mga mamamayan.
Pang-aapi	Aktong pagsasamantala, pag-abuso, o pagpapahirap sa ibang tao o grupo ng mga tao.
Rebolusyonaryong diwa	Pagkilos na may layuning baguhin ang kasalukuyang sistemang pampolitika, panlipunan, o pang-ekonomiya.
Karahasan	Ang karahasan ay ang pisikal na pananakit, mapinsala, o pagdulot ng pinsala sa ibang tao.

Korupsiyon. Ang korupsiyon ay isang malawakang suliranin na humahantong sa kawalan ng katarungan, kahirapan, at pagsasamantala ng mga taong may kapangyarihan. Ito ay isang sakit sa lipunan na nagiging sagabal sa tunay na pag-unlad at pagbabago.

Ipinapakita sa akda ang sistematikong pagnanakaw at pang-aabuso sa kapangyarihan ng mga namamahala sa pamahalaan. Nailalahad ng tula ang pagiging mapaniil ng mga korap na lider, kung saan ginagamit nila ang kanilang posisyon upang palakihin ang kanilang yaman at kapangyarihan. Ang korupsiyon ay naglalagay ng hadlang sa pag-unlad ng bansa at nagdudulot ng kahirapan at kawalan ng katarungan para sa mga mamamayan. Makikita ito sa pamamagitan ng pahayag na:

Na sa iyo'y pampahirap, sa banyaga'y pampalusog:

Ang lahat mong kayamana'y kamal-kamal na naubos"

Ayon sa ulat ng Inquirer (1), isa sa pinakakurap na mga bansa sa mundo ang Pilipinas. Sa isandaa't walumpung (180) mga bansa, ang Pilipinas ay nasa ika-116 na pwesto pagdating sa pinakakaunti na kurap. Ibig sabihin, halos nasa ika *top one-third* ng mga pinakakurap na bansa ang Pilipinas, batay sa *Corruption Perceptions Index (CPI)* na inilathala ng *Transparency International*. Dagdag pa, nakakuha ng kabuuang tatlumpu't tatlo (33) punto ang Pilipinas mula sa isang daan (100). Kahit noong 2012 pa, nagbabago-bago ang CPI ng bansa at palaging nasa parehong puntos, kung saan ang pinakamataas na puntos ay tatlumpu't walo (38) noong 2014 at ang pinakamababa naman ay tatlumpu't tatlo (33) noong 2021 at 2022. Upang bigyan ng

konteksto ang kahalagahan ng mababang puntos na ito, ang rehiyonal na average na CPI score para sa rehiyon ng Asia-Pacific ay apatnapu't lima (45), na may zero bilang lubos na kurap. At sa tatlong-pito (31) mga bansa at teritoryo sa rehiyon, nasa ika-22 na pwesto ang Pilipinas (*tied with Mongolia*).

Sa kabuuan, ang akda ay nagpapakita ng malalim na suliranin ng korupsiyon sa lipunan. Ito ay isang sakit na humahantong sa kawalan ng katarungan, kahirapan, at pagsasamantala ng mga taong may kapangyarihan. Nailalarawan ang sistematikong pagnanakaw at pang-aabuso sa kapangyarihan ng mga korap na lider sa pamahalaan. Ang kanilang pagiging mapaniil at pagsasamantala sa yaman at kapangyarihan ay nagiging balakid sa tunay na pag-unlad at pagbabago ng bansa. Sa pamamagitan ng tula, nahaharap natin ang katotohanan na ang korupsiyon ay nagdudulot ng kahirapan at kawalan ng katarungan para sa mga mamamayan. Ito ay isang hamon sa ating lipunan na labanan ang korupsiyon at ipaglaban ang tunay na pag-unlad at katarungan para sa lahat.

Pang-aapi. Ang pang-aapi ay isang malalim at kahindik-hindik na suliranin na kinakaharap ng ating lipunan. Ito ay isang anyo ng karahasan at pagsasamantala na nagdudulot ng hira, lungkot, at kawalan ng katarungan sa mga taong nabibiktima nito. Sa pamamagitan ng pang-aapi, nagiging hadlang ang pagkakapantay-pantay at respeto sa bawat indibidwal.

Sa akdang sinuri, tinutukoy ang mga paglabag sa karapatang pantao at pang-aapi sa mga mahihirap na sektor ng lipunan. Ipinapakita ng tula ang kawalan ng paggalang at pagtingin sa mga karapatan at dignidad ng mga tao. Ang mga namamahala ay ginagamit ang kanilang kapangyarihan upang tipunin ang yaman sa pamamagitan ng pagsasamantala sa mga nasa kahinaan at pagpapahirap sa kanila. Ang pang-aabuso na ito ay nagdudulot ng diskriminasyon at pagkasira ng mga pangunahing halaga ng tao. Makikita ito sa pamamagitan ng pahayag na:

“Walang lakas na magtanggol, walang tapang na lumaban,

Tumatagho, kung paslangin; tumatangis, kung nakawan!”

Ayon sa ulat ng *World Report 2021* (1), lumala ang sitwasyon ng karapatang pantao sa Pilipinas noong 2020. Tuloy-tuloy ang pagpuntirya sa maralitang tagalungsod ng mapamaslang na “giyera kontra droga” ni Pangulong Duterte na sinimulan sa pag-upo niya noong Hunyo 2016. Ang pulisya at mga di-kilalang lalaking may-baril na konektado sa pulisya ay nagsagawa ng libo-libong *extrajudicial killings*. Biglang dumami ang bilang ng kaso ng pamamaslang sa panahon ng *Covid-19 lockdown*, umakyat nang higit sa 50 porsiyento mula Abril hanggang Hulyo 2020 kumpara sa nakaraang apat na buwan. Halos walang nanagot sa mga pagpatay na ito. Patunay na nayuyurakan ang karapang pantao at laganap ang pang-aapi sa mga karapatang pantao na hindi natatamasa ng maayos ng bawat mamamayan.

Sa pangkalahatan, ang pang-aapi ay isang nakakabahalang isyu na hindi dapat natin ipagwalang-bahala. Ito ay nagdudulot ng malaking pinsala sa mga biktima nito, lalo na sa mga mahihirap na sektor ng lipunan. Ito ay nagpapakita ng hindi paggalang sa karapatan at dignidad ng bawat tao. Ang mga namumuno at may kapangyarihan ay dapat gamitin ang kanilang kapangyarihan upang magsilbi at pangalagaan ang kapakanan ng lahat, hindi upang pagsamantalahan at apihin ang mga nasa kahinaan.

Rebolusyonaryong diwa. Ang rebolusyonaryong diwa ay isang pangunahing saligan at pagpupunyagi sa pagbabago at pagsulong ng isang lipunang makatarungan at malaya. Ito ay ang kaisipan at paninindigan na naglalayong labanan ang katiwalian, pang-aapi, at kawalang-katarungan sa lipunan. Ito ay nagmumula sa pagnanais na magkaroon ng pagbabago at pag-unlad, at hindi lamang ang pagtanggap sa nakasanayan at kasalukuyang sistema.

Sa tula, hinihikayat ng akda ang mga mamamayan na lumaban at baguhin ang kasalukuyang kalagayan ng lipunan. Ipapahayag ng mga salita ng tula ang kawalan ng pag-asa at kawalan ng pagbabago. Ang rebolusyonaryong diwa ay nagpapahiwatig ng kagustuhan ng mga mamamayan na magkaroon ng tunay na katarungan, kalayaan, at oportunidad para sa lahat. Ito ay isang hamon sa mga tao upang magsama-sama, magbago, at ipagtanggol ang

mga karapatan nila. Makikita ito sa pahayag na:

“Sisigaw kang buong giting sa liyab ng libong sulo

At ang lumang tanikala’y lalagutin mo ng punglo!”

Ayon sa pahayag ni Santos (1), isang eksperto sa mga rebolusyong kultural sa Asya, binalikan niya ang mga implikasyon ng Rebolusyong Diwa sa mga susunod na henerasyon. Ayon sa kanyang pag-aaral, ang rebolusyong ito ay nagdulot ng malaking pagbabago sa mga kamalayan at perspektibo ng mga kabataan. Binigyang-diin niya ang kahalagahan ng pagpapalawak ng kaalaman tungkol sa kasaysayan ng rebolusyong diwa sa mga programa ng edukasyon upang magkaroon ng mas malalim na pag-unawa ang mga susunod na henerasyon.

Sa kabuuan, ang rebolusyonaryong diwa ay isang hamon sa mga mamamayan na lumaban at baguhin ang kasalukuyang kalagayan ng lipunan. Ito ay nagpapahiwatig ng kagustuhan ng mga mamamayan na magkaroon ng tunay na katarungan, kalayaan, at oportunidad para sa lahat. Sa pamamagitan ng rebolusyonaryong diwa, ang mga mamamayan ay tinutulak na magkaisa, mga malayang mag-isip at kumilos, at ipagtanggol ang mga karapatan nila. Sa isang tula, ang mga salita ay nagpapahayag ng kawalan ng pag-asa at pagbabago. Ipinakikita ng pahayag na *“Sisigaw kang buong giting sa liyab ng libong sulo, at ang lumang tanikala’y lalagutin mo ng punglo!”* ang pagnanais na makamit ang tunay na kalayaan at katarungan sa lipunan. Ito ay isang paanyaya sa mga mamamayan na magkaroon ng determinasyon at tapang na maglaban at magtalikod sa mga nakasanayang sistema.

Karahasan. Ang karahasan ay isang malawak na isyu na patuloy na nagbabanta sa kapayapaan, seguridad, at kabutihan ng isang lipunan. Ito ay isang aktong paggamit ng pisikal, emosyonal, o verbal na puwersa upang saktan, magdulot ng trauma, o piliting kontrolin ang ibang tao. Ang karahasan ay nagdulot ng labis na pagkabalisa at pinsalang pisikal at emosyonal sa mga biktima nito.

Ipinapakita sa tula ang epekto ng karahasan sa lipunan. Ito ay nagpapahiwatig ng pang-aapi, at kawalan ng seguridad para sa mga mamamayan. Ang karahasan ay nagsisilbing patunay sa paglabag sa karapatan ng tao, at nagdulot ito ng takot at kawalan ng tiwala sa pamahalaan. Ipinapakita rin sa tula ang pangangailangan na matigil ang karahasan at mapanagot ang mga salarin. Makikita ito sa ibabang pahayag:

“Katulad mo ay si Huli, naaliping bayad-utang,

Katulad mo ay si Sisa, binaliw ng kahirapan”

Ayon sa inilabas na ulat ng Philstar.com (1), Oktubre 27, 2023, umabot na sa dalawampu’t dalawa (22) ang mga naitatalang insidente ng karahasan na may kinalaman sa naganap na Barangay at Sangguniang Kabataan (BSK) Elections. Ayon kay PNP-Public Information Office Chief, Police Col. Jean Fajardo, labintatlo (13) sa mga ito ay pawang mga kaso ng pamamaril, dalawa (2) ang pagdukot, isang *grave threat*, dalawa (2) *light threat*, isa *robbery with intimidation at violation of domicile*, isang *discriminate firing*, isang *armed encounter*, at isang *harassment*.

Sa kabuuan, ang karahasan ay isang malalim at malawak na isyu na nagdulot ng pinsala at pagkabalisa sa ating lipunan. Ito ay isang paglabag sa karapatan ng tao at nagpapakita ng kawalan ng seguridad at takot sa mga mamamayan. Sa isang tula, ipinapahayag ang napapanahong pangangailangan na mawakasan ang karahasan at panagutin ang mga salarin. Ang tula ay nagbibigay ng halimbawa ng mga tao na tulad ni Huli at Sisa na nagiging biktima ng pang-aapi at kawalang-katarungan. Ipinapakita nito ang kahalagahan ng pagkilos upang mapangalagaan ang kapayapaan, seguridad, at kabutihan ng ating lipunan.

2.2 Suliraning Politikal ng Bansa

Sa isang bayan na puno ng kaguluhan at suliranin sa larangan ng politika, ang pagdaloy ng luha ay tila hindi mauubos. Ito ang hamon na patuloy na hinaharap ng isang bansa, ang patuloy na pagdanas ng hirap at

kalungkutan ng mga mamamayan. Subalit sa kabila ng lahat ng ito, hindi dapat magpagapi at mawalan kaagad ng pag-asa.

Magsisilbing gabay sa pagsusuri ang sumusunod na talahanayan:

Lider - Ang isang lider ay nagtataglay ng mga katangian na nagpapatingkad sa kapabilidad na humubog at magdala ng tagumpay. May mga lider na mabuti, na nagbibigay ng inspirasyon at paggabay sa kanilang mga kasamahan, habang mayroon din namang mga lider na masama, na nagdudulot ng kaguluhan at pagsasamantala sa kapangyarihan.

Makikita sa talahanayan ang suliraning politikal ng lider na nakapaloob sa akda.

Talahanayan 2.1

Lider

Suliraning Politikal ng Lider	Pagpapakahulugan
Sakim	Isang tao na labis na nagpapakamuhangin sa yaman, kapangyarihan, o mga materyal na bagay. Ito ay isang katangian ng pagiging makasarili at pagbubulag-bulagan sa mga pangangailangan at interes ng iba.
Marahas	Isang gawi o kilos na puno ng pagkadahas, karahasan, o kawalang konsiderasyon sa ibang tao o kapaligiran. Ito ay tumutukoy sa mga aktong nagdudulot ng pinsala, sakuna, o kapahamakan sa iba.

Sakim. Sa mundo ng liderato, ang isa sa mga pinakamalakas at mapanuri na mga saloobin na maaaring makasira sa isang pinuno ay ang pagiging sakim. Ang isang lider na sakim ay hindi lamang naghahangad ng kapangyarihan at pag-unlad para sa kanyang sarili, kundi nagpapabaya rin sa kapakanan at pangangailangan ng kanyang mga nasasakupan. Ito ay isang malubhang isyu na may malalim na epekto sa pagsulong at pagkakaisa ng isang organisasyon o komunidad.

Binigyang diin sa akdang tula ang sakit at hirap na dinaranas ng bayan na labis na pinagsasamantalahan ng sakim na lider. Ang sakim na lider na masasalamon sa tula ay nagpapakita ng mga katangiang tulad ng kasakiman, korupsiyon, at pag-abuso sa kapangyarihan. Ang tulang ito ay nagpapahiwatig ng pagsalungat ng mga mamamayan sa pamamahala ng sakim na lider. Nagbibigay ito ng tindig at panawagan para sa pagbabago at pagkakaisa upang labanan ang pang-aabuso at pangungurakot ng namumuno. Ipinapahayag din ng tulang ito ang pag-asa at determinasyon ng mga mamamayan na mayroong pag-asa para sa isang mas magandang kinabukasan kahit sa gitna ng hirap at pagkabigo. Makikita ito sa ibabang pahayag:

“Na sa iyo’y pampahirap, sa banyaga’y pampalusog:

Ang lahat mong kayamana’y kamal-kamal na naubos”

Batay sa binigyang diin nina Carnevale et. al (1), ang kasakiman ng lider ay malamang na magpapalabas ng negatibong emosyonal na reaksiyon at kaugnay na pagtugon ng mga tagasunod na magpapahina sa epektibong pag-andar ng isang yunit ng trabaho. Gayunpaman, ang pag-aakala na ang kasakiman ng lider ay laging magdudulot ng negatibong emosyonal na karanasan at pag-uugali sa trabaho ng mga tagasunod ay maaaring medyo limitado at hindi ganap.

Sa pangkalahatan, Ang pagiging sakim ng isang lider ay isang malaking hamon sa pagpapakabo ng isang organisasyon o komunidad. Ito ay nagreresulta sa hindi patas na pamamahala, korupsiyon, at paglabag sa mga pangangailangan ng mga nasasakupan. Sa pamamagitan ng tula, naipapahayag ang kalungkutan at hirap na dinaranas ng mga mamamayan na labis na pinagsasamantalahan ng sakim na lider.

Marahas. Ang isang lider na marahas ay nagmamay-ari ng mapang-aping pamamaraan ng pamumuno, kung saan ang kapangyarihan at kontrol ay ginagamit upang maghatid ng takot at pagkatakot sa kanyang mga nasasakupan. Ito ay isang malaking panganib sa kaligtasan, kalayaan, at kagalingan ng mga tao sa ilalim ng kanyang liderato.

Ipinapakita sa tula ang ugnayan ng marahas na lider sa pamamagitan ng mga pagsasalarawan ng situwasyon at mga emosyon na nararanasan ng mga mamamayan. Isinasalaysay ng tulang ito ang pamumuno na puno ng pang-aabuso, at kawalan ng paggalang sa karapatang pantao. Ang marahas na liderato na nakikita sa tula ay nagdudulot ng matinding hirap at paghihirap sa mga mamamayan. Makikita ito sa pahayag na:

“Tumatagho, kung paslangin; tumatangis, kung nakawan!”

Sa binigyang pansin nina Mumford et. al (1), natuklasan na ang mga katangian ng ideolohikal na liderato ay nagpapalawak sa dami ng karahasan, at ang paglitaw ng institusyonal at pang-kulturang karahasan — na nagbibigay-katwiran sa pagkakaiba-iba ng institusyonal at pang-kulturang karahasan higit sa mga katangiang pang-pangkalahatan ng mga lider na natuklasang nag-aambag sa karahasan.

Sa kabuuan, ang tula ay nagpapakita ng kamalian at panganib ng isang marahas na liderato. Sa pamamagitan ng paggamit ng kapangyarihan at kontrol, ang lider na ito ay nagdudulot ng takot at pagkatakot sa mga mamamayan. Ang kanilang mga pagsasalarawan at emosyon ay nagpapahayag ng pagkabahala at paghihirap ng mga nasasakupan.

2.3 Sambayanang Pilipino

Ang sambayanang Pilipino ay isang aktibong partido sa usaping politikal, na nagpapahayag ng kanilang mga paniniwala at naglalayong magkaroon ng pagbabago at kaunlaran sa bansa. Ipinapakita ng sambayanang Pilipino ang kanilang malasakit sa bansa sa pamamagitan ng paglahok sa mga eleksyon, pakikibahagi sa mga kilos-protesta, at pagsasalita tungkol sa mga isyu at mga polisiya ng pamahalaan.

Makikita sa talahanayan ang suliraning politikal ng sambayanang na nakapaloob sa akda.

Talahanayan 2.2

Sambayanang Pilipino

Suliraning Politikal ng Sambayanang Pilipino	Pagpapakahulugan
Kawalan ng Kalayaan	Ito ay maaaring resulta ng iba't ibang mga salik tulad ng pagkakasakop ng isang dayuhan na puwersa, mga batas at regulasyon na nagbabawal sa malayang pagpapahayag ng saloobin at karapatan, o patuloy na pang-aapi at pagsupil ng mga lider
Kawalan ng Katarungan	Ito tumutukoy sa situwasyon kung saan ang mga tao ay hindi natatanggap ang tamang pagbibigay-katarungan o hindi nabibigyan ng nararapat na proteksyon at pagkakataon na magkaroon ng pantay na pag-trato.
Kahirapan	Ang kahirapan ay isang kalagayan kung saan may kakulangan o kulang sa mga batayang pangangailangan ng isang tao o pamilya.

Kawalan ng Kalayaan. Sa pagsikat ng araw sa malayong silangan, nagpupuyos ang puso ng bawat Pilipino sa pag-asam ng tunay na kalayaan. Subalit, sa kabila ng mga matamis na pangarap, naglalayag ang sambayanang Pilipino sa isang karimlan na puno ng panggigipit at kawalan ng kalayaan. Isang salamin ng katotohanan na hinaharap nila, kung saan ang bawat paghakbang ay parang napipigilan ng malalim na paniniil at pagsasamantala.

Ang tulang sinusuri ay nagpapahayag ng mga suliraning politikal na kinahaharap ng Sambayanang Pilipino na kabiguan at kalungkutan ng bansa dahil sa kawawang kapalaran at pagkawala ng kalayaan nito. Ipinapakita rin ng tula ang bunga ng kawalan ng kalayaan, ang pang-aapi at kahirapan na pinagdadaanan ng mga taong tulad ni Huli at Sisa. Sa tula, binigyan din ang pagsasapalaran ng lupain at kasawiang dulot ng dayuhang impluwensiya. Ang bandila at wika ng bansa ay nasa ilalim ng impluwensiya ng dayuhan. Makikita ito sa pahayag na:

"Ang lahat mong kalayaa'y sabay-sabay na natapos"

Isa sa mga akda na nagpapakita ng kawalan ng kalayaan at ang mandato ng kalayaan ay ang nobelang "Ang Kasalanan ng mga Sukat" ni Lualhati Bautista (Bautista, 1). Ang nobelang ito ay humahabi sa kuwento ng isang babae na pinanghahawakan ang kanyang mga pangarap at kaligayahan sa kabila ng mga paghihirap at kawalan ng kalayaan sa kanyang kapaligiran. Ngunit sa kabila ng mga pagsubok na ito, ang pangunahing tauhan ay hindi sumusuko sa pangarap na makamit ang tunay na kalayaan.

Sa paglalarom, ang akda ay naglalarawan ng mga suliranin sa larangan ng politika na kinahaharap ng sambayanang Pilipino, kabilang ang mga kabiguan at kalungkutan ng bansa dulot ng kapalaran at kawalan ng kalayaan. Ipinapakita rin ng tula ang mga resulta ng kawalan ng kalayaan, tulad ng pang-aapi at kahirapan na dinaranas ng mga taong katulad ni Huli at Sisa. Binibigyang diin din ng tula ang pagsasapalaran ng lupain at ang kasawian na dulot ng dayuhang impluwensya, kung saan ang bandila at wika ng bansa ay nasa ilalim ng impluwensya ng dayuhan.

Kawalan ng Katarungan. Sa bawat sulok ng lansangan, ang mga karumal-dumal na krimen ay lumalaganap na parang isang salot na hindi matapos-tapos. Sa gitna ng hirap at pagdurusa ng mga taong nagmamakaawa ng hustisya, may mga iilang handang hamunin ang sistema at ibalik ang tunay na kahulugan ng katarungan sa sambayanang Pilipino.

Ipinapakita sa akda ang pang-aabuso ng mga nasa kapangyarihan at ang pagkawala ng katarungan sa sistemang politikal. Isinasalamin sa akda ang mga indibiduwal na umaabuso sa kanilang kapangyarihan, nagpapahirap sa mga mahihirap, at pinagtatakpan ang kanilang mga katiwalian. Ipinapakita rin ng akda ang pagwawalang-bahala ng ilang mga kasapi ng lipunan sa mga problemang panlipunan. Sa pamamagitan ng mga eksena at tula sa akda, ipinapakita ang kawalan ng pakikiisa at pakikisama ng ilang tao sa mga naghihihahos. Wala silang interes o pagmamalasakit sa kalagayan ng bayan at sa mga nasa laylayan ng lipunan. Makikita ito sa ibabang pahayag:

"Lumuha ka, habang sila ay palalong nagdiriwang,

Sa libingan ng maliit, ang malaki'y may libingan"

Ayon sa inilabas na impormasyon ng *Human Rights Watch* (1), ginagamit ng mga awtoridad sa Pilipinas ang "*red-tagging*" at iba pang mga uri ng banta at karahasan upang mangamba ang mga lider ng katutubo at aktibista na tumututol sa mga proyektong sinusupportahan ng pamahalaan sa Pilipinas. Ang pang-aabuso at mga pag-atake laban sa mga katutubo ay nagpapabunga ng pagkakaroon ng Pilipinas bilang isa sa mga pinakapeligrosong bansa sa Asya para sa mga aktibista sa kalikasan at mga tagapagtanggol ng lupa.

Sa paglalarom, ipinapakita ng akda ang mga indibiduwal na nagmamalabis sa kanilang kapangyarihan, na nagdudulot ng pagdurusa sa mga mahihirap at nagtatakpan ng kanilang mga katiwalian. Sa pamamagitan ng tula, ipinapakita rin ang kawalan ng pakikipagkaisa ng ilang tao sa mga nasa laylayan ng lipunan. Taliwas sa pagsisikap ng ilang mga indibiduwal na labanan ang sistema at ibalik ang kahulugan ng katarungan.

Kahirapan. Sa malalim na dilim ng kahirapan, nagliliyab ang apoy ng pangangailangan sa mga puso ng sambayanang Pilipino. Nananatiling nakaakbay sa bawat hakbang ng buhay ang naratibo ng naiipit na kamay, hindi lamang ng isa kundi ng marami. Matinding hamon at hinagpis ang hatid ng kawalan ng disentang trabaho, kakulangan sa edukasyon, at kakapusan ng batayang pangangailangan. Subalit sa kabila ng matinding kalbaryo, umaapaw ang tibay at pag-asa sa puso ng bawat Pilipinong nakikipaglaban sa patuloy na hamon ng buhay.

Sa tulong sinuri, ang salitang kahirapan ay y tumutukoy sa dalawang uri ng kahirapan: ang kahirapan ng katawan at ang kahirapan ng pagkabayan. ang kahirapan ng katawan ay nakapaloob sa akda sa pamamagitan ng paglalarawan ng mga tauhan na naghihirap sa pisikal na kalagayan. Ipinakikita ang mga situwasyon kung saan ang mga mahihirap na mamamayan ay walang sapat na pagkain, tirahan, at pangkalusugan. Ipinapakita rin ng

akda ang patuloy na paghihirap ng mga manggagawa sa mga mapang-abusong kundisyon ng trabaho. Sa kabilang banda, ang kahirapan ng pagkabayan ay nakapaloob sa mga suliraning panlipunan at politikal na ipinapakita sa akda. Ipinapakita ang kawalan ng pantay na pagkakataon at oportunidad sa lipunan, kung saan ang mga mahihirap at api ay nahihirapang umahon mula sa kahirapan. Nagpapakita rin ito ng malawakang katiwalian sa pamahalaan at pag-aabuso ng mga nasa kapangyarihan, na nagdudulot ng pagsasamantala at pagpapahirap sa mga mahihirap. Makikita ito sa pamamagitan ng pahayag na:

“Lumuha ka, aking Bayan; buong lungkot mong iluha

Ang kawawang kapalaran ng lupain mong kawawa”

Ayon sa *World Bank* (1), mula 1985 hanggang 2018, nabawasan ng dalawang-tatlong bahagi ang porsyento ng kahirapan sa Pilipinas, salamat sa mga inisyatibong pang-ekonomiya at pag-iinvest sa imprastraktura, kasama na ang edukasyon. Gayunpaman, ang mga pagpapabuti ay pangunahin na nakatuon sa mga pinakamataong lugar kung saan mayroon nang pinakamaraming oportunidad. Ayon sa *Asian Development Bank* (1), ang pinakamataas na isang porsyento ng mga kumikita ay pinakikinabangan ng pinakamalaki, na nagkakamit ng 17 porsyento ng pambansang kita, samantalang ang tanging 14 porsyento ng pambansang kita ay natatanggap ng pinakamababang 50 porsyento ng populasyon.

Sa pangkalahatan, sa tulang sinuri, ang kahirapan ay ipinakita bilang isang nagliliyab na apoy ng pangangailangan na sumisiklab sa puso ng mga Pilipino. Nakapaloob rin sa tula ang paglalarawan ng kahirapan sa pamamagitan ng mga nasasangkot na naghihirap sa pisikal na kalagayan. Ipinapakita ang mga sitwasyon kung saan ang mga mahihirap na mamamayan ay walang sapat na pagkain, tirahan, at pangkalusugan. Sa ganitong paraan, ipinapakita rin ang mga mapang-abusong kundisyon ng trabaho na patuloy na naghihirap ang mga manggagawa.

3. Lagom ng mga Natuklasan

Ang pagkakaroon ng labis na kapangyarihan ay maaaring humatak ng luha mula sa bayan. Ang pagkakaroon ng labis na kapangyarihan ay maaaring magbunga ng korupsiyon, pag-abuso sa kapangyarihan, at paglapastangan sa mga karapatan ng mga mamamayan. Ang pagsusuring ito ay naglalaman ng masusing pag-aaral sa imaheng politikal ng Pilipinas, suliraning politikal ng bansa partikular na sa lider, at sambayanang Pilipino. Ang pagsusuring ito ay kwalitatibong uri ng pag-aaral na ginamitan ng *content analysis* upang maunawaan at masuri ang akdang “Kung Tuyo na ang Luha Mo, Aking Bayan” na layuning mabatid ang tunay na nilalaman at kalagayan ng politikal ng Pilipinas. Ang pagsusuring ito ay ginamitan ng mga teoryang tulad ng teoryang realismo, at marxismo. Ang mga teoryang nabanggit ay makatutulong upang masipat ang tunay na nilalalman ng akda.

Natuklasan ng manunuri ang iba’t ibang imaheng politikal ng Pilipinas na masasalamain sa akdang sinuri ganoon din ang mga suliraning politikal ng bansa partikular na sa lider, at sambayanang Pilipino. Sa imaheng politikal ng Pilipinas, masasalamain sa akda ang korupsiyon, pang-aapi, rebolusyonaryong diwa, at karahasan. Lumitaw din ang mga suliraning politikal ng bansa partikular sa lider tulad ng, sakim, at marahas. Masasalamain din sa akdang sinusuri ang suliraning politikal ng bansa partikular sa sambayanang Pilipino ang walang kalayaan, walang katarungan, at kahirapan. Lumalabas sa pagsusuri na ang pagkakaroon ng sakim at marahas na lider sa isang lipunan ay maaaring humatak ng luha mula sa bayan; korupsiyon, pang-aapi, karahasan, rebolusyonaryong diwa, kawalan ng kalayaan, kawalan ng katarungan, at kahirapan ng sambayanang Pilipino. Ngunit, sa kabila ng lahat ng ito, mayroong mga tao na hindi sumusuko sa pangarap na makamit ang tunay na kalayaan.

Sa pangkalahatan, ang pagsusuring ito ay nakatuon sa masusing pag-aaral sa akdang “Kung Tuyo na ang Luha Mo, Aking Bayan” na kung saan natuklasan ang malinaw na nagpapahayag ang akda ng pangamba at luha mula sa bayan dahil sa mga suliranin na nabanggit. Nakikita ang epekto ng korupsiyon, pang-aapi, karahasan, rebolusyonaryong diwa, at kawalan ng kalayaan, kawalan ng katarungan, at kahirapan sa lipunan. Subalit sa

kabila ng lahat ng ito, hindi sumusuko ang ilang indibidwal sa kanilang pangarap na makamit ang tunay na kalayaan. Ipinapakita rin sa akda na mayroong mga taong patuloy na lumalaban at nagtitiwala sa kanilang mga paniniwala. Kahit na may mga lider na sakim at marahas, ang pag-asa para sa tunay na kalayaan ay nanatiling buhay sa mga taong ito.

4. Konklusyon

- Ang akdang "Kung Tuyo na Ang Luha Mo, Aking Bayan" ay kakikitaan ng mga imaheng politikal ng Pilipinas, masasalamain sa akda ang korupsiyon, pang-aapi, rebolusyonaryong diwa, at karahasan na nagpapahirap sa sambayanang Pilipino
- Sa tulang "Kung Tuyo na Ang Luha Mo, Aking Bayan" ay pinalitaw din ang mga katanginaan ng isang lider na nagiging suliraning politikal ng bansa, ang pagiging sakim, at marahas sa mga mamamayang nasasakupan.
- Masasalamain sa akdang "Kung Tuyo na Ang Luha Mo, Aking Bayan" ang suliraning politikal ng bansa partikular sa sambayanang Pilipino ang walang kalayaan, walang katarungan, at kahirapan. Ngunit, sa kabila ng ito, mayroong mga tao na hindi sumusuko sa pangarap na makamit ang tunay na kalayaan.

Rekomendasyon - Iminumungkahi ng manunuri na mag-organisa at magsanib-pwersa sa mga grupong mayroong parehong adhikain tulad ng mga *human rights organizations, grassroots organizations, at advocacy groups*. Sa pamamagitan ng kolektibong aksyon, mas madaling mapalakas ang mga hinaing tungkol sa korupsiyon, pang-aapi, karahasan, rebolusyonaryong diwa, kawalan ng kalayaan, kawalan ng katarungan, kahirapan ng sambayanang Pilipino. at maging tagapagsulong ng tunay na pagbabago.

5. Sanggunian

- Abrea, R. A. (2023, March 13). *A look at how corruption works in the Philippines*. INQUIRER.net. <https://business.inquirer.net/390650/a-look-at-how-corruption-works-in-the-philippines>
- Borja, D. F. (2023, October 27). 22 election-related violence, naitala ng pnp. *Pinoy Star Ngayon*.
- Camba, A. (2019, November 5). *DESAPARESIDOS: Ang Pagtalunton ni Lualhati Bautista sa bakas ng mga Rebolusyonaryong Ina Ni: Arlan Manalon Camba*. FILIPINOLOHIYA. https://www.academia.edu/40851828/DESAPARESIDOS_ANG_PAGTALUNTON_NI_LUALHATI_BAUTISTA_SA_BAKAS_NG_MGA_REBOLUSYONARYONG_INA_ni_Arlan_Manalon_Camba
- Carnevale, J. B., Carson, J. E., & Huang, L. (2021). Greedy for thee or greedy for me? A contingency model of positive and negative reactions to leader greed. *Journal of Business Research*, 132, 897–905. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.11.024>
- Korab-Karpowicz, W. J. (2023, October 9). *Political realism in international relations*. Stanford Encyclopedia of Philosophy. <https://plato.stanford.edu/entries/realism-intl-relations/>
- Mumford, M. D., Espejo, J., Hunter, S. T., Bedell-Avers, K. E., Eubanks, D. L., & Connelly, S. (2007). The sources of leader violence: A comparison of ideological and non-ideological leaders. *The Leadership Quarterly*, 18(3), 217–235. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2007.03.005>
- Philippines: Officials "red-tagging" indigenous leaders, activists*. Human Rights Watch. (2023a, January 27). <https://www.hrw.org/news/2023/01/26/philippines-officials-red-tagging-indigenous-leaders-activists>
- Si Marcos, Ang Milenyal, at Mga Matalinong pilipino*. The Society of Honor by Joe America. (2016, March 2). <https://joeam.com/2016/03/03/si-marcos-ang-milenyal-at-mga-matalinong-pilipino/>
- Team, T. I. (n.d.). *Marxism: What it is and comparison to communism, socialism, and capitalism*. Investopedia. <https://tinyurl.com/bdhw48pc>
- Van. (2024, May 3). *Philippines: Poverty*. Asian Development Bank. <https://www.adb.org/where-we-work/philippines/poverty>

- World Bank Group. (2022, November 24). *Key findings overcoming poverty and inequality in the Philippines: Past, present, and prospects for the future*. World Bank.
<https://www.worldbank.org/en/country/philippines/publication/key-findings-overcoming-poverty-and-in-equality-in-ph-past-present-and-prospects-for-the-future>
- World Report 2021: Rights trends in Pilipinas*. Human Rights Watch. (2021, January 22).
<https://www.hrw.org/tl/world-report/2021/country-chapters/philippines#fa328c>
- World Report 2023: Rights trends in Philippines*. Human Rights Watch. (2023, January 20).
<https://www.hrw.org/world-report/2023/country-chapters/philippines>
- World Report 2023: Rights trends in Pilipinas*. Human Rights Watch. (2023, January 20).
<https://www.hrw.org/tl/world-report/2023/country-chapters/383633>
- World Report 2021: Rights trends in Pilipinas*. Human Rights Watch. (2021, January 22).
<https://www.hrw.org/tl/world-report/2021/country-chapters/philippines>